

*Bravó lírám, eddig téged csepültek
hátam mögött a költők, de ma már
magánéletem túrják, mert a jó orr
nem nyugszik, a míg rosszat nem talál.
Szegénységemen fintorog a hitvány,
kit eltart após, nő s az alapítvány,
— s böffenő száját elönti a nyál.*

*Már jambusokban gondolkodom olykor
és léptemen mérem az ütemet.
A néma bánat dallama a jambus
s most épp a gyászolóknak üzenek.
De holnap megváltoztatom a textust
s kimondok majd egy gyújtó anapesztust,
mi éig lobbantja a tüzeket.*

A FAJKUTATÁS NEHÉZSÉGEI

Irta: STEUER IMRE IVÁN

A fajtudományi kutatás hosszú időn át szerényen és csendben, a tudományos világ szűkrezabott határain belül folyt s a nagyszámu antropológiai, etnográfiai és őslénytani közlemény nehezen hozzáférhető szaklapokban jelent meg. A nagy nyilvánosság elé akkor kerültek e kutatás jórészt tendenciózusan értelmezett eredményei, amikor a „vér és faj“ politikai mítosszá lett. Ekkor cserélték össze a „faj“ fogalmát a „nép“ fogalmával s fűztek olyan következtetéseket a fajokhoz, melyekre a tudományos embertani és néplélektani megfigyelés senkit se jogosított fel. Ezért hemzseg a mai német fajkutatás a módszertani hibák s a hallgatólagosan és tudattalanul alkotott hipotézisek tömkelegétől.

Az a ma divatos német elv, mely különböző emberfajtáknak különböző értéket tulajdonít, illetve egyes fajokat felsőbbrendűeknek minősít, tisztán apriorisztikus megállapítás s alapja Gobineau és Chamberlain tudománytalan történelemszemlélete. Ez az egész áltudományos konstrukció csupán a mai német politika alátámasztása, miértis sokszor kísért a feltevés, hogy a fajelméletnek, mint társadalomelméletnek kialakulásában bizonyos hangzási asszociáció is szerepet játszott. A „Klassenkampf“ jelzőjét a „Rassenkampf“ szólamával helyettesítették be s a nyomában kialakult rasszista történelemszemlélettel a történelmi materializmus elméletét pótolták. E szerint a történelem nem osztályok, hanem fajok harca a fajilag uralomra predesztinált felsőbbrendű (rassische Oberschicht) és alacsonyabb rendű (rassische Unterschicht) fajok között. (Schemann, Paul és mások).

A divatos német történelmi antropológia közvetlen hatása elsősorban a zsidóságot érinti, de érint más népcsoportokat is. Az északi faj magasabbrendűsége minden más fajjal szemben fennáll s amikor a háború utáni alacsonyabb értékű fajok térhódításáról beszélnek, a többi nem-északi fajú népelemekre gondolnak.

Az igazi fajkutatás közben a legnagyobb nehézségekkel küzd. Ért-
hető is. A segédtudományok, amelyekre támaszkodik, még sok fontos kö-
rülmenyt nem tisztáztak. Így pl. az őslénytan még nem tudta eldönteni,
hogy az emberfajták azonos közös ősemberfajból alakultak-e ki (mono-
genezis) vagy mindegyik mai emberfajtának külön őse volt (poligenezis).
A német fajbiológia arra a feltevésre hajlamos, hogy a különböző ember-
fajtáknak más és más ősei voltak s a mai emberfajták őseit az utolsó jég-
korszakból fentmaradt aurignac, cromagnon és grimaldi rasszokban vélük
fellelni. Ebben természetesen sok a feltevés. Az ősemberleletek csekély
száma és fogyatékosága tág teret enged a rekonstruáló tudós képzeleté-
nek. Tudjuk pl., hogy Le Moustier ősemberének töredékesen fennmaradt
koponyájáról négy különféle rekonstrukciós kísérlet került forgalomba s
mindegyik szerint más a koponya mérete, holott a kraniológiai méretek a
fajok rendszertani felosztása szempontjából szinte döntő jellegűek. A té-
nyek hiányosságait azután mindenütt feltevésekkel töltik ki, a feltevések
kérszélete viszont addig tart, míg új tények meg nem döntik. Nem deri-
tette ki ezideig még a rövid koponyájú (brachicefal) emberfajta megjele-
nésének okát vagy okait sem, jóllehet a kőkorszakban együtt találjuk a
hosszufejúekkel. Vita tárgya a környezet átformáló erejének jelentősége
is, pedig az éghajlat, életmód, táplálkozás, a beszédmód és arckifejezés
(mely a mimikai izmok révén még a koponyaformát is befolyásolja) hat
a faji sajátosságokra. Természetesen az ilyen nagyobb jelentőségű bioló-
giai átalakulások tanulmányozására kevés pár emberöltő.

Az átörökléstan, mely a fajbiológia másik, de talán legfontosabb se-
gédtudománya, ugyancsak fejlődésben levő tudomány és sok a megoldat-
lan kérdése. Mendel törvényei korántsem általános érvényűek. Bizonyos
jelenségeket (Genkoppelung) nehéz velük megmagyarázni, úgyhogy a né-
met tudósok kénytelenek az u. n. „Höherer-Mendelizmust“ feltételezni.
Már pedig az átöröklés döntő fontosságú, mert az egyed tulajdonságai
csak akkor tekinthetők faji tulajdonságoknak, ha azok át is öröklődnek az
utódokra. Előfordulhat például, hogy valaki megjelenésére nézve száz
százalékosan rendelkezik valamely faj sajátosságaival, utódai azonban
más faji sajátosságúak. A fajkutatás ép' azért nemcsak a megjelenési-
vagy látszat (pheno)-tipust nézi, hanem az átöröklési (idio) tipust. Pi-
not művében (Les Préjugés des races) számos példát hoz fel, mellyel a
szerzett tulajdonságok átöröklődését s ezzel a fajok állandó változását
igyekszik bizonyítani. De ezek a példák sem állanak helyt. Az amerikai
néger ma is fekete s az sem hihető, hogy a második japán nemzedék Eu-
rópában elveszitené az u. n. mongol redőt (epicantus). Ezek a téves meg-
figyelések, főleg keveredés esetében a pheno-típusnak az idio-típussal
való felcserélésén alapulnak. A szerzett tulajdonságok átöröklésének tana
(lamarckizmus, neolamarckizmus, pszicholamarckizmus) a tudomány jelen
állása szerint valószínűtlen, de kerülhet a tudományos kutatás olyan té-
nyekkel szembe, melyek alapján a sok élőlény esetében megfigyelhető
idio-variációt az emberre is ki kell terjesztenie.

A német fajbiológusok (Baur, Fischer, Lenz, Günther és mások) is
elismerik a tudomány ama megállapítását, hogy tiszta fajok nincsenek,
csak különböző fajok keveredéséből keletkezett népek. Az emberiség faj-
csoporton belül való tagozása, helyesebben fajta-meghatározása a keve-
redés több vagy kevesebb jegyét mutató egyének elemzése révén történik.

Ezt az elemzést azonban felettébb megnehezíti, hogy a keveredés nem csupán két, hanem sok fajta keveredése s az egyeden az egyes fajták jegyei nagy számban permutálódhatnak. Az emberek három fő fajcsoportot alkotnak: az europid, negrid és mongolid fajcsoportokat.

Az europid fajcsoportba hat európai és négy euráziai emberfajta tartozik, melyeket Eickstedt három antropológiai ágra tagol: a világos színű északi, a középső hegyöv rövid fejű s a délvidék hosszufejű formáira.

Az európai fajcsoport európai ágát 1. az északi, 2. a mediterráni, 3. a keletbalti, 4. az alpini (ostische), 5. a dinári, 6. a dali (faelische) fajták teszik. Az európai fajcsoport euráziai ágába tartozik az előázsiai vagy armenid, a turánid, az orientáid, végül az ázsiai indid rassz. Jellemző viszont, hogy már maguk az elnevezések eltérők az egyes tudósok műveiben. Még az általánosan elfogadott terminológia sem alakult ki.

A negrid és mongolid főcsoportba tartozó emberfajták rendszertanilag még nem is osztályozódtak. A különböző néger és négerszerű törzsek, de még az Ázsiában élő népek embertani kivizsgálása sem történt meg. De nem tekinthető véglegesnek az európai fajták osztályozása sem. Czekanovszki 12 egymástól különböző európai fajtát tételez. Legismertebbek: az északi, a keletbalti, az alpin, a dinári, a mediterrán, a dáleni, a szudeta, az armenid és az orientális. Ám ezek a fajták antropológiailag tiszta formában alig fordulnak elő, bár bizonyos azonos típust alkotó népcsoportok többé-kevésbé megközelíthetik a fajta elemzés útján nyert megjelenési formájukat, a pheno-típust. Az egyes egyéneken a különböző fajtajelleg a legkülönbözőbb kombinációban jelentkezhet. Az antropológiai mérések szerint ugyanis az egyes fajták jegyei ugyiszólván a test minden részén különbözően mutakozhatnak, más az arcszög, orr, homlok, csontok, végtagok, stb. mérete. Hozzájön még ehhez, hogy a felsorolt emberfajták lélektanilag is mások és mások a fajteoretikusok véleménye szerint.

A fajták létezése kétségtelen. A fajták tudományos módszerekkel is kimutathatók. A fajbiológia azonban ezek ellenére sem áll még az empiria biztos és határozott alapján. Tisztázatlan a faj és a konstitúció (*alkat*) közötti különbség, illetve összefüggés is.

Az emberi testalkat vizsgálata közben az orvosok és antropológusok több egymástól eltérő formát különböztettek meg. A csoportok felállítása különböző szempontok szerint történt. A legszámottevőbb ezek közül *Kretschmer* rendszere (*Konstitution und Charakter*), aki pontos és kiterjedt mérések alapján három főcsoportot különböztet meg: a pyknikus, a leptosom és az atletikus alkatot.

Mind a konstitúciós kutatás, mind a fajkutatás az embereket bizonyos egymástól eltérő jellegzetességek alapján csoportosítja. Az egyes osztályok sok tekintetben megegyezést mutatnak fel. Így pl. a leptosom alkat az északi, az atletikus a dinári, a pyknikus az alpin, vagy ostische fajtához hasonlít. A konstitúció is bizonyos mértékben ugyanugy öröklődik, mint a faji jelleg. Mivel pedig a konstitúciós típusok minden népnél — függetlenül, annak faji összetételétől — előfordulnak s az alkat ilyenformán a faj csalhatatlannak tartott ismertető jegyeinek hitelességét gyengíti, ezért komoly probléma a genetikával foglalkozó német tudósok számára. Annál is inkább, mert az alkat általános biológiai organizációs elvnek bizonyul.

A tudósok nagyrésze szerint a faj és az alkat fogalma nem is választható el egymástól, legfeljebb abban látnak különbséget, hogy a faj kialakulásánál csak az átöröklődő tényezők játszanak lényeges szerepet, míg az alkat létrejötténél a külvilág is formáló tényező. (*Luxemburger: Psychiatrische Erblehre*).

Tagadhatatlan a fajok létezés, de vitatható az ilyenyszerű kutatások jelentősége és tudományos értéke. Agoston Péter szerint az emberi társadalom szempontjából alárendelt kérdés, hogy vannak-e emberfajták vagy sem. Ezért állíthatják egyesek, hogy az egész fajkutatás céltalan és felesleges. Jelentősége semmiesetre sem haladja meg például az összehasonlító nyelvtudomány jelentőségét. Mint munkahipotézis, tisztán tudományos elgondolások számára lehet alkalmas, kérdéses azonban, hogy egy eredményeiben igen problematikus munkahipotézis mennyiben jogosult gyakorlati társadalmi és politikai intézkedések tételére.

Ha a széles alapú és kiterjedt tudományos fajkutatás eredményeit nézzük, a haladás elsősorban a mérési technika és a nomenklatura terén mutatkozik, valamint az anyag elrendezésében és kritikai megrostálásában, közelebbről a dilettáns Studienratok, Ingenieurök, stb. munkáinak ellenőrzésében.

Az egyes európai népek hasonló fajtákból tevődnek össze s a nagyarányú keveredés nem igazolja azt a feltevést, hogy a fajtának a népek vagy nemzetek kialakulásában döntő szerepe lenne. A dinári fajta teszi a gerincét a szerb, albán, osztrák, bajor népnek, melyek pedig szokásaikban, nyelvükben élesen különböznek egymástól. A különbséget a faj maga nem magyarázza, de sokkal inkább a gazdaság és a környezet. Az azonos fajú népek nagyobb egyetértését sem igazolja a történelem. A különböző népek történetét meghatározó belső erők azonosak. A nép kétségtelenül magasabb egység a fajnál s a fajgyűlölet a fajkeresztezések tükrében nem áll helyt.

A fajok keveredésének kérdésében semmi olyat nem tisztázott a kutatás, mely a keverék fajok alacsonyabbértékűségére mutatna. Hildebrandt feltevését a csira-ellenségeskedést illetőleg (*Keimfeindschaft*) a német tudomány is komolytalannak minősíti. Gyakorlati jelentősége is csak a zsidókkal szemben van és szóba se került pl. hogy a dinári fajú bajor házasságát az északi porossal megakadályozzák. A német árja törvények mindenütt a fajbiológia eredményeitől független árja fajról beszélnek és azt sem tiltják, hogy északi fajú német törökkel kössön házasságot, aki pedig fajilag a zsidó fajtához hasonlít. Ebben a vonatkozásban lényegesebb a német eugenetikai rendelkezés, mely független ugyan a fajkutatástól, de mivel öröklődő betegségek megakadályozását célozza, össze szokták vele kapcsolni s ezzel igazolják a nem árják ellen hozott intézkedéseket arra hivatkozván, hogy a fajkeveredés fokozza a nyomorékok, elmebetegek és korcsok számát (*Hildebrandt: Rassenmischung und Krankheit*). A tudomány eddig ezt a feltevést nem erősítette meg mert amint V. Suk megállapítja pathológiai szempontból nincs különbség az egyes fajták között. Az eugenika helyesen nem is fajvédelemnek fordítandó, hanem társadalomvédelemnek, lévén a társadalmi egészségügy egyik ága. Célja megakadályozni a nyomorékok, terhettek, alkoholisták, elmebetegek szaporodását, amennyiben ezek betegsége öröklhető. Azt a valószínűségszámítási hibát, amit a tudomány mai állása szerint az átörök-

lési törvényben feltételezhetünk, menti a társadalom javát szolgáló cél. A sterilizációt különben első ízben az Egyesült Államok iktatták törvénybe s a weimari Németország szociálhigienikusai is, mint pl. Grotjahn, követelték a helyesen értelmezett népvédelmet.

EMBER, AKI TALÁN CSAK FIGURA

Irta: GÁBOR ISTVÁN

Most már közel hét esztendeje, hogy messzi csavargásomat befejezve, hazajöttem és magárahagytam azt a hosszú, különös fiatalembert, akit addig minden útján elkísértem. Miért hagy el az ember valakit egy napon, vagy miért keres ujakat a nap valamely kiszámíthatatlan órájában, mindegyre nem lehet pontos és határozott a válasz, mert a pontosak és a határozottak nem élnek az életet annak minden ízével és lehetőségével s így nem is tudnak róla sokat. Kétségtelen, hogy egy nap az ember elveszti kapcsolatát s összefüggését hozzá közelálló személyekkel, vagy dolgokkal, megmagyarázhatatlannul ujakat keres, hogy azután lopva, lábujjhegyen, mint az éjszakai tolvaj, egy valószínűtlenül ködös szakában az életének, visszalopakodjék régi múltjához, amit évek teltével kezd igazában dicsérni és becsülni. Néha éjszaka riadok fel, nyugtalan ujjakkal a villanylámpa kapcsolóját keresem, mintha fényt gyujtva reátalálhatnék. Néha délután emésztés közben fog el az étvágy, hogy vele legyek, sürgősen megvitassam mindazt a lényegest, vagy lényegtelenet, amelyben az élet akár akarjuk, akár nem, kifejezést nyer, vagy kifejezi önmagát. Elfog a vágy, hogy bámuljam hosszukás arcát, vitatkozzam ezzel a figurával, amely talán már régen idejétmúlt, időnként gyanusán időszerű és esetleg sorsát és dolgát majd csak a jövő határozza meg. Olykor sokáig fennmaradok s az erkély karfájára könyökölve bámulozok bele a közömbös éjszakába, hallgatok messzi vonatokat, amelyek mennek, füttyentenek, bekormozzák a levegőt. Nézek egy lámpafényt, ami csillog az éjszakában, egy hegyet, ami visszabámul és rá gondolok.

Gyerekkoromtól fogva jártunk együtt, félelemben és vadságban, a nemi kívánczóságok hajnalán együtt álmodoztunk, beteges és reszkető izgalmossal hadakoztunk a nő ellen, ami akkor végtelen combok és mellek tulajdonos volt, valami kéjesen meleg és valami félelmetesen elérhetetlen. Beszéltünk a titokról együtt, elbujva a pince farakása mögé, képeket mutatott róla, a libabőrös ígéretéről, amelyet a nagyok tudnak és ismernek, de minden vágyakozásunk ellenére még távortartanak tőlük hatalmak és kiengesztelhetetlen erők. És ő mégiscsak rejtély maradt örökké előttem, sohasem tudtam megfejtetni mi az, amit az életben csinál, mi az, amit akar. Talán nem is volt határozott programja, inkább az órákat tudta becsülni, mint az életet s inkább bizonyos jellegzetességeket óhajtott, mint az egészséget mindennel együtt. Néha beletévedt egy atomba s azzal bibelődött mint valami hajdani alkímista, aki a világot és önmagát is becsapja.

Mit akart ez az ember, vagy mit akar még ha él. Voltak órái, mikor óriásnak láttam és voltak évek, amikor lomhán elterült, ez a második Oblomov odahuzott magához s isteníteni kezdte előttem a tunya déli tájat, ahol nem kell sem harc, sem ruha, sem semmi más, csak ételhullató kenyérfa, ami az alatta hűsülőnek szájába hullatja az ételt. Egyszer azon-